

تاریخ تحولات سیاسی و اقتصادی خلیج فارس

(از دوره باستان تا سلسله پهلوی)

نویسنده: دکتر محمد جعفر چمنکار

(عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه ارومیه)

www.ketab.ir

چمنکار، محمد جعفر .

تاریخ تحولات سیاسی و اقتصادی خلیج فارس، دوره باستان تا سلسله پهلوی / تألیف محمد جعفر چمنکار، ارومیه،

دانشگاه ارومیه، ۱۳۹۴

۳۳۲ ص + ۶ ص حروف ابجد: جدول، نمودار. - (انتشارات دانشگاه ارومیه: ۱۵۴)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۴۸-۴۵-۳

۱- خلیج فارس، منطقه—تاریخ ۲- خلیج فارس اوضاع اقتصادی.

الف. عنوان. ب. فروست.

شماره ملی ۴۴-۳۶۵۰-۱۳۹۴، ۲۰۶/چ، DSR.۱۲۳۴۰

عنوان: تاریخ تحولات سیاسی و اقتصادی خلیج فارس، از دوره باستان تا سلسله پهلوی

تألیف: محمد جعفر چمنکار

ناشر: دانشگاه ارومیه

سال نشر: ۱۳۹۴

سری انتشارات: ۱۵۴

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۴۸-۴۵-۳

فهرست مطالب

مقدمه:

فصل اول:

تحولات سیاسی و اقتصادی خلیج فارس و دریای عمان در ایران باستان

الف- اهمیت حوزه خلیج فارس و دریای عمان در هزاره‌های پیش از میلاد

ب- موقعیت سیاسی و اقتصادی خلیج فارس در عصر حکومت‌های آریایی

۱- امپراطوری هخامنشی

۲- سلوکیان

۳- اشکانیان

۴- ساسانی

فصل دوم :

تحولات سیاسی و اقتصادی خلیج فارس و دریای عمان در قرون نخستین اسلامی

الف- توسعه‌ی امپراطوری اسلامی در کرانه‌های خلیج فارس و دریای عمان

ب- فعل و انفعالات حکومت‌های ملی‌گرای متقارن در کرانه‌های جنوبی ایران

۱- طاهریان

۲- آل بویه

ج- اهمیت اقتصادی خلیج فارس در قرون نخستین اسلامی

فصل سوم

تحولات خلیج فارس و دریای عمان در عصر حکومت‌های ترک‌نژاد

۱- غزنویان

۲- سلاجقه

۳- خوارزمشاهیان

فصل چهارم :

خلیج فارس و دریای عمان از تأسیس حکومت مغول تا عصر ترک‌نژاد

الف- زمینه‌های مؤثر بر توسعه‌ی بازرگانی خلیج فارس و دریای عمان در عصر مغول

ب- تاثیر روابط متقابل مغولان (ایلخانان) با قراختاییان کرمان در توسعه اقتصادی هرمز

ج- تیموریان تا حکومت ترکمانان

فصل پنجم:

خلیج فارس و دریای عمان در عصر صفوی

الف- اعاده‌ی حاکمیت ایران

ب- بازرگانی دریایی

ج- چالش ایران با خوارج عمان در منطقه‌ی خلیج فارس و دریای عمان

فصل ششم:

تحولات سیاسی و اقتصادی خلیج فارس و دریای عمان در عصر افشار و زندیه

الف - افشاریه

ب - عصر زندیه

فصل هفتم:

عصر قاجاریه

الف- سنت واگذاری جزایر و بنادر خلیج فارس به امامان عمان

ب- سیاست استعماری انگلستان در تقابل با حاکمیت و منافع ملی ایران در خلیج فارس

فصل هشتم:

دگرگونی نقش آفرینی ایران در خلیج فارس در دوره‌ی سلسله پهلوی

الف - پهلوی اول

ب- پهلوی دوم

۱- تأثیرات دکترین نیکسون بر سیاست منطقه‌ای دولت پهلوی دوم در حوزه‌ی خلیج

فارس و دریای عمان

۲- نقش‌آفرینی نظامی دولت پهلوی دوم در منطقه خلیج فارس و دریای عمان

"ب- ساختار نظامی

ب- تحرکات و تمرینات نظامی

خلیج فارس از مصب رودخانه اروند رود که خود از پیوستن دجله و فرات شکل گرفته تا شبه جزیره مسندام در سلطنت عمان امتداد یافته است. طول خلیج فارس از دهانه اروند رود تا ساحل عمان در حدود ۸۰۰ کیلومتر با عرض متغیر بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ کیلومتر است. ۷ کشور ایران، عراق، عربستان سعودی، کویت، بحرین، قطر، امارات متحده عربی و عمان در مقیاسات متفاوت در نیمه شمال و کرانه جنوبی با این حوزه استراتژیک دریایی، مرز آب دارند و در فعل و انفعالات آن به طور تاریخی، سهمیم هستند. ایران، سراسر بخش شمالی خلیج فارس را در مالکیت دارد. طول سواحل ایران در خلیج فارس و دریای عمان به ترتیب ۲۵۹ کیلومتر از دهانه اروند رود تا بندرعباس و ۷۸۴ کیلومتر در دریای عمان از بندرعباس تا خلیج گواتر می باشد. حدود آبهای ساحلی ایران، ۲۲ کیلومتر یا (۱۲ مایل دریایی). حوزه ماهیگیری آن ۹۲/۵ کیلومتر، (۵۰ مایل دریایی) تعیین شده است.

خلیج فارس و دریای عمان، با دارا بودن ذخایر عظیم نفت و گاز از اهمیت فوق استراتژیک و ژئواکونومیک در جهان برخوردار می باشند. مهمترین دارندگان منابع و ذخایر نفت جهان در منطقه‌ی خلیج فارس و دریای عمان، ایرانند که به ترتیب شامل عربستان سعودی، امارات به همراه روسیه عمده ترین تولیدکنندگان گاز طبیعی جهان هستند.

در مجاورت مرزهای شمالی ایران و درحوزه دریای خزر نیز منابع گسترده‌ای از انرژی گاز و نفت وجود دارد و این منطقه به مانند یک خلیج فارس دوم در مقیاسات کوچکتر در تأمین انرژی جهان، جایگاه ویژه‌ای یافته است. فروش نفت و گاز با توجه به افزایش جهانی قیمت انرژی، درآمدهای هنگفتی را نصیب کشورهای این منطقه نموده

است. خلیج فارس و دریای عمان بازاری گسترده نیز برای تجارت غیر نفتی محسوب می‌گردند که رونق بنادر آن را در پی داشت و توانایی تزریق اعتبارات به بدنه‌های جهان را دارد.

خلیج فارس و دریای عمان، علاوه بر صنعت نفت، تجارت و بازرگانی، در بخش‌های اقتصادی دیگر چون: صیادی، منابع و کانی‌های زیرزمینی غیرسوختی و تنوع زیستی نیز حائز اهمیت است. حوزه‌ی ژئواکونومیک که در صحنه تحولات اقتصادی جهان اهمیت آن به طو... فزاینده‌ای در حال افزایش است.

خلیج فارس از دیدگاه تاریخی، همواره جایگاه ممتازی در عرصه‌ی سیاسی، اقتصادی و نظامی ایران... بین... و این فرآیند از روزگاران کهن نمود یافته است. با پیدایش نظام‌های سیاسی در بین‌النهرین باستان و تمدن‌های اولیه‌ی ایران، نقش این حوزه‌ی استراتژیک در تحولات اقتصادی... نمود بیشتری یافت. راه‌های بازرگانی ابریشم، ادویه و جاده‌ی پوست، زمینه‌ساز ارتقاء آفرین‌تر و تسهیل تجارت میان خلیج فارس و جنوب و جنوب غربی و شرق و جنوب شرقی آسیا با هندوستان، آفریقا و اروپا گردید. این فرآیند در ایران اسلامی نیز ادامه و تا... از عصر اکتشافات نفت که خلیج فارس را در کانون توجهات جهانیان قرار داد استمرار یافت. خلیج فارس و دریای عمان، مکانی پر تکاپو برای تحولات اقتصادی و... روت و عرضه‌ی کالا به بدنه‌ی مالی جهان و بازارهای تقاضای بین‌المللی بود.